

Dr Veljko Martinović

PROIZVODNE MOGUĆNOSTI ŠUMARSTVA I INDUSTRIJE DRVETA CRNE GORE

U privrednom životu Crne Gore šumarstvo i industrija drveta nesumnjivo imaju izuzetnu ulogu. Dovoljno je podsjetiti na činjenicu da u strukturi društvenog proizvoda Republike ove djelatnosti učestvuju godišnje od 9,1% (1947. god.) do oko 4,0% (1984), dok se u broju zaposlenih u privredi trajno zadržalo učešće od 7—8,0% kroz čitav posljertatni period. Uzmu li se u obzir pozitivni uticaji privređivanja u ovom privrednom kompleksu na brojne druge privredne i vanprivredne djelatnosti, dobija se realnija slika o ulozi ove grupacije u privrednom životu i svestranom razvitku naše republike.

U ovom osvrtu nećemo se upuštati u analizu kojom bismo dokazivali te konstatacije, ali smo ih u početku naglasili zbog onog na što želimo da skrenemo pažnju u daljem razmatranju. Sasvim je, naime, izvjesno da se razvojem pojedinih djelatnosti na nekom području i dostizanjem određenog nivoa razvijenosti otvaraju sve više i dalje nove brojne mogućnosti za mnoštvo međusobnih veza i međuzavisnosti. Čini se da je u šumarstvu i industriji drveta bilo, i da još uvijek ima, kao u malo kojoj drugoj privrednoj grupaciji u našoj republici, bez obzira na konstatovano stanje relativno visokog učešća u strukturi privrede, mnoštvo šansi, koje, na žalost, nijesu dovoljno i blagovremeno iskorišćavane. No, život nas uči da nikada nije kasno, pa zato i želimo u ovom osvrtu da skrenemo pažnju na te mogućnosti, u želji da se što prije stvore uslovi za njihovo korišćenje i aktiviranje i na taj način doprinesu podizanju privrednog i opštedruštvenog razvoja naše zajednice.

Šumarstvo i industrija drveta, kao tradicionalne privredne djelatnosti, kojima smo uglavnom i počinjali društveno organizovani industrijski razvitak, bile su pod izuzetno velikim uticajem raznih privredno-političkih struktura koje su se, po pravilu, zalagale za izgradnju kapaciteta na »svom«, opštinskom području,

ne vodeći dovoljno računa o postojećim, a naročito o budućim mogućnostima racionalnije prerade šumskih sortimenata i primarnih proizvoda prerade drveta pa na taj način ni o postizanju većih privrednih efekata i stvaranju uslova za dinamičniji, racionalniji i viši stepen razvoja. Veliki uticaj lokalnih privredno-političkih struktura ogleda se i u neracionalnom i promašenom finansiranju izgradnje pojedinih objekata prerade drveta.

Kako je već istaknuto, proizvodne mogućnosti u segmentu privrede koji čini ovaj privredni kompleks (šumarstvo i drvna industrija drveta), ocjenjuju se kao izuzetno velike. Na to su ukazale i brojne analize, studije i programi razvoja urađeni posljednjih godina. Međutim, iskorišćavanje tih mogućnosti nije išlo prema predviđenoj dinamici, tako da je ovaj segment privrede ostao i dalje, prema rezultatima koji se u njemu ostvaruju, na nedopustivo niskoj ljestvici u odnosu na iste djelatnosti u drugim područjima u našoj zemlji.

Globalno posmatrano, odmah se uočava da se procijenjeni godišnji sječivi etat, koji se iz šuma u Crnoj Gori može koristiti i čije je korišćenje nužno, kako u cilju podmirenja rastućih potreba za drvetom u industrijskoj preradi i potrebe stanovništva, tako i radi primjene neophodnih uzgojnih mjera koje ove sječe treba da obezbijede, redovno ne ostvaruje. Kao posljedica neostvarivanja predviđenog obima sječa dolazi do manje proizvodnje šumskih sortimenata i njihove prerade, odnosno do znatno nižeg iznosa sredstava u djelatnosti šumarstva, do nedovoljnog angažovanja postojeće i nove radne snage na poslovima eksploatacije i gajenja šuma, do smanjene eksploatacije primarnih kapaciteta prerade drveta, uz sve negativne posljedice koje tako nedovoljna eksploatacija donosi.

Postavlja se pitanje: *zašto se godišnji sječivi etat predviđen šumsko-privrednim osnovama i uređajnim elaboratima redovno ne izvršava?*

Po našoj ocjeni, razloga ima više, ali su naročito značajni sljedeći:

- nedovoljna otvorenost naših šuma;
- nedostatak opreme za njihovu eksploataciju;
- nedostatak radne snage;
- usitnjenost organizacija udruženog rada koje gazduju šumama;
- depreciranost cijena šumskih sortimenata.

Prosječna gustina puteva kroz šume u Crnoj Gori iznosi oko 5,5 km/1 000 ha, dok se cijeni da je u zemlji u cjelini već dostignuto oko 8,0 km/1 000 ha. To čini svega 50—60% potrebne gustine puteva koja bi omogućavala racionalnu primjenu mehanizovanih sredstava rada na poslovima gajenja i eksploatacije šuma.

Znači da gustina šumskih puteva u Crnoj Gori iznosi svega oko 35% potrebne i da je dobar dio šumskih površina nepristupačan i lišen mogućnosti primjene savremenih mehanizovanih sredstava za privlačenje i transport šumskih sortimenata. Sječa i privlačenje na duže distance i u teškim uslovima reljefa ne isplati se radnim organizacijama šumarstva, naročito ako je riječ pretežno o jevtinijim šumskim sortimentima. To je i osnovni razlog što se u udaljenijim šumskim kompleksima ne obavlja predviđena sječa.

Radne organizacije šumarstva, zbog nemogućnosti obezbjeđenja odgovarajuće radne snage za fizički teške radove u šumi i u situaciji sve manje mogućnosti iskorišćavanja privrednog animala, izlaz sve više nalaze u uvođenju mehanizovanih sredstava u eksploataciju šuma. Ovakva je orijentacija znatno otežana zbog već navedene nedovoljne otvorenosti i nepristupačnosti mnogih šumskih kompleksa, nedostatka tehnički obrazovane radne snage koja se može uspješno i dugotrajno koristiti skupom mehanizacijom i dr., zbog udaljenosti naselja od šumskih kompleksa i sl.

Usitnjavanje većih šumarskih organizacija na OOUR-e po opštinama i razbijanje ranije formiranih krupnijih šumsko-privrednih područja, umjesto njihovog okrupnjavanja i stvaranja uslova za zajedničko rješavanje brojnih i složenih zadataka savremenog gazdovanja šumama, dovelo je do smanjivanja ekonomske snage djelatnosti šumarstva i nemogućnosti preduzimanja zamašnijih akcija koje bi bile usmjerene ka poboljšavanju opšteg stanja (obrazovanja i obezbjeđenje neophodnih kadrova, bolje iskorišćavanje raspoložive mehanizacije u eksploataciji i izgradnji šumskih puteva, veći obim šumsko-uzgojnih radova, obezbjeđenje potrebnog sadnog materijala, formiranje istraživačko-razvojne i projektanske službe i dr.). Postojeći model organizacije djelatnosti šumarstva nije u skladu sa odredbama novog Zakona o šumama i ne obezbjeđuje ostvarivanje razvojnih planova i razvojnih ciljeva, naročito onih sa gledišta opštedruštvenih potreba i koristi. Brojne specifičnosti šuma i šumske privrede čitavom sistemu privređivanja i u ovoj oblasti nameću sopstvene forme koje se moraju reflektovati i u programiranju razvojnih mogućnosti. Međuzavisnost opštedruštvenih i privrednih interesa za šumu uopšte, daje šumsko-privrednim osnovama, koje se rade za svako šumsko-privredno područje, karakter neke vrste ugovornog akta između društvene zajednice i radnih organizacija kojima su šume povjerene na gazdovanje. U sadašnjem organizacionom ustrojstvu djelatnosti šumarstva u Crnoj Gori, može se slobodno konstatovati, opštedruštveni i privredni interesi nijesu dovoljno obezbijeđeni, što se jasno ispoljava kako kroz obim i kvalitet eksploatacije šumskog bogatstva, kroz obim i kvalitet šumsko-uzgojnih radova koji se obavljaju, tako i kroz rezultate poslovanja koji se postižu, broj radnika koji su u ovoj oblasti zaposleni i dr.

Drvo je danas, a ubuduće će biti sve više, deficitarna sirovina, a očuvani šumski kompleksi jedan od osnovnih uslova normalnog života na našem području. Toga moramo biti svjesni i gazdovanje šumama podrediti podmirenju potreba za drvetom i unapređenju naših šuma kako bi one mogle obezbjeđivati opštekorisne funkcije koje su preduslov razvoja mnogih drugih djelatnosti i očuvanja čovjekove životne i radne sredine. I radi toga smatramo da nije opravdano zadržavati deprecirane cijene šumskim sortimentima i na taj način neopravdano potcjenjivati ulogu šume i prelivati sredstva u pogone za preradu drveta, a onemogućavati organizacijama šumarstva da ostvaruju svoje razvojne programe i zadatke. To isto podrazumijeva da organizacije šumarstva sva sredstva koja nijesu, ili ne bi bila, rezultat rada i zalaganja radnih kolektiva iz ove oblasti (rentu) namjenski upotrebljavaju za rješavanje određenih problema i zadataka u cilju stvaranja preduslova za još uspješnije gazdovanje.

Naše pretpostavke o većim proizvodnim mogućnostima djelatnosti šumarstva u Crnoj Gori zasnivaju se, prije svega, na pretpostavci stvaranja uslova za veći stepen zajedničkog rješavanja brojnih problema gazdovanja, u prvom redu stvaranjem takve organizacione cjeline u ovoj djelatnosti koja bi bila u stanju da na najpovoljniji i najracionalniji način iskorišćava proizvodne potencijale postojećih šumskih kompleksa i šumskih zemljišta i doprinese maksimalnom ostvarivanju efekata u razvoju, kao i stalnom poboljšavanju opšteg stanja šumskog pokrivača a na taj način i poboljšavanju radne i životne sredine na našem i širem prostoru.

Posljednjih godina uložena su značajna sredstva u rekonstrukciju postojećih i izgradnju novih drvoprerađivačkih kapaciteta. Kao rezultat takve aktivnosti modernizovani su i izgrađeni objekti koji su u stanju da prerade cjelokupnu količinu šumskih sortimenata koja se, poštujući opštepoznate principe trajnosti gazdovanja šumama, može dobijati iz šuma na prostoru Crne Gore. Izuzetak čini Fabrika celuloze i papira u Ivangradu, koja je svoju proizvodnju temeljila i na obezbjeđenju jednog dijela potrebnih sirovina iz šuma sa šireg područja ili uvozom.

Kako je to već istaknuto, zbog raznih problema u djelatnosti šumarstva, dolazi do permanentnog neizvršavanja planiranog obima eksploatacije šuma, a time i do umanjenog obezbjeđivanja osnovnih sirovina za dalju preradu. To ima višestruke posljedice, kako u korišćenju instaliranih primarnih kapaciteta, tako i u planiranoj i nužnoj obnovi i rekonstrukciji šumskog fonda. Posebno, to negativno utiče na ostvarene poslovne rezultate i ekonomsku snagu djelatnosti šumarstva i djelatnosti prerade drveta.

Razvijenost industrije drveta u Crnoj Gori, bez obzira na izgrađene objekte i relativno visoko učešće u društvenom proizvodu

i zaposlenosti u privredi Republike u cjelini, ne zadovoljava. To se najbolje uočava ako se upoređuju ostvareni rezultati sa istima u drugim republikama, naročito sa onim u kojima su raspoloživi šumski resursi na približno istom nivou (Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Slovenija). U tom cilju, prema podacima za 1983. godinu, izveli smo nekoliko karakterističnih pokazatelja:

Pokazatelji	SFRJ	BiH	Crna Gora	Hrvatska	Makedonija	Slovenija	Srbija (uža)	Kosovo	Vojvodina
1. Broj radnika u industr. drveta na 1000 m ³ proizvedenih šumskih sort. INDEKS	13,9 100,0	10,5 75,5	10,2 73,4	11,8 84,9	43,8 315,1	16,3 117,3	24,1 173,4	18,4 132,4	20,1 144,6
2. Ostvareni društ. proizvod u ind. drveta po m ³ šum. sort. (dinar) INDEKS	5.933 100,0	3.875 65,3	2.992 50,4	5.180 87,3	12.935 218,0	10.527 177,4	8.483 144,7	6.225 104,9	7.252 122,2
3. Učešće društ. proizv. fin. prer. u ukupnom društ. proizv. drvne ind. INDEKS	66,2 100,0	55,0 75,5	20,5 31,0	68,0 102,7	85,4 129,0	70,3 106,2	71,8 108,4	87,6 132,3	86,7 131,0
4. Društ. proizvod po radniku (000 d.) INDEKS	427 100,0	370 86,6	294 68,9	440 103,0	295 69,1	645 151,1	356 83,4	337 78,9	361 84,5
5. Na 1 radnika u primarnoj dolazi radnika u finalnoj preradi INDEKS	2,30 100,0	1,27 55,2	0,53 23,0	2,59 112,6	4,90 213,0	3,33 144,8	3,31 143,9	5,36 233,0	6,47 281,3
6. Otvoreni društ. proizv. u finalnoj prema društ. proizv. u primarnoj preradi INDEKS	1,56 100,0	1,05 67,3	0,26 16,7	2,12 135,8	5,85 375,0	2,37 151,9	2,55 163,5	7,10 455,1	6,53 418,6

Izvor: SGJ/1984.

Izvedena poređenja nedvosmisleno ukazuju na nizak stepen razvijenosti, odnosno efikasnosti, poslovanja industrije drveta u Crnoj Gori u odnosu na druga područja u našoj zemlji. Tako je

broj radnika zaposlenih u industriji drveta u Crnoj Gori u odnosu na obim proizvodnje šumskih sortimenata najniži u zemlji, najniži je iznos društvenog proizvoda po jedinici raspoložive sirovine za preradu, učešće finalne prerade u ukupnoj industriji drveta najniže i izuzetno nisko (svega oko 50⁰/₀ prosjeka u zemlji), po zaposlenom radniku najniži iznos društvenog proizvoda, itd. itd. Međutim, ako se uporede osnovna sredstva po radniku (prema završnim računima za 1984), dolazi se do podataka da industrija drveta u Crnoj Gori, u poređenju sa prosjekom u zemlji, raspolaže daleko većim iznosom istih.

Osnovna sredstva po radniku

u 000 dinara

	Crna Gora		Jugoslavija	
	1983.	1984.	1983.	1984.
(1) Po nabavnoj vrijednosti				
— proizvodnja rezane građe i ploča	1 640	2 404	1 453	2 167
— proizvodnja finalnih proizvoda	1 236	1 940	940	1 435
(2) Po sadašnjoj vrijednosti				
— proizvodnja rezane građe i ploča	1 047	1 400	711	958
— proizvodnja finalnih proizvoda	927	1 315	505	729

Tako su 1984. godine osnovna sredstva po radniku u industriji drveta u Crnoj Gori bila veća od prosjeka u zemlji:

(1) <i>Po nabavnoj vrijednosti</i>	
— u proizvodnji rezane građe i ploča za	10,9 ⁰ / ₀
— u proizvodnji finalnih proizvoda za	32,2 ⁰ / ₀
(2) <i>Po sadašnjoj vrijednosti</i>	
— u proizvodnji rezane građe i ploča	46,1 ⁰ / ₀
— u proizvodnji finalnih proizvoda	80,4 ⁰ / ₀

Otpisanost osnovnih sredstava u industriji drveta u Crnoj Gori niža je nego u industriji drveta u zemlji u cjelini (krajem 1984). Odnos sadašnje vrijednosti prema nabavnoj vidi se iz sljedećeg pregleda:

	Crna Gora	Jugoslavija
— u proizvodnji rezane građe i ploča	58,2 ⁰ / ₀	44,2 ⁰ / ₀
— u proizvodnji finalnih proizvoda	67,7 ⁰ / ₀	64,8 ⁰ / ₀

Ova poređenja ukazuju nam da industrija drveta u Crnoj Gori raspolaže većom vrijednošću osnovnih sredstava po radniku nego što je prosjek u zemlji, kao i da su raspoloživa sredstva novija, odnosno savremenija.

Nameće se pitanje: *zašto se u Crnoj Gori postižu tako nepovoljni rezultati u ovoj industrijskoj grani?*

Nesumnjivo, za to postoji veći broj i objektivnih i subjektivnih razloga. Ne ulazeći u probleme privredno-sistemskog karaktera, koji nijesu naklonjeni ovoj djelatnosti na području cijele zemlje, navodimo, po našoj ocjeni, najznačajnije:

(1) Relativno velika sredstva uložena u pojedine objekte koji su se pokazali kao privredni promašaji ili se izuzetno malo iskorišćavaju (Fabrika medijapan ploča u Ivangradu, Fabrika dekor-papira u Rožajima, Fabrika montažnih kuća u Pljevljima, Fabrika šperploča u Ivangradu, mnogi pilanski kapaciteti i dr.). Tako neracionalno uložena sredstva u kapacitete koji ne daju nikakve ili nedovoljne efekte posljedica su neizučenosti planirane proizvodne orijentacije, autarkičnog razvoja u okvirima užih područja, nedovoljnog sagledavanja svih značajnih faktora pri donošenju investicionih odluka, nedovoljne pripremljenosti za realizaciju investicija u planiranim rokovima, kao i brojnih drugih slabosti i propusta;

(2) Pored teškoća koje proizilaze iz neracionalno uloženog relativno velikog iznosa tuđih sredstava pod nepovoljnim uslovima vraćanja (što predstavlja ogromno opterećenje za postojeću proizvodnju, radne kolektive i društvo u cjelini) postoje i drugi brojni problemi i teškoće koji utiču da se u radnim organizacijama industrije drveta ne postižu povoljni rezultati. Navodimo dva problema koji, po našoj ocjeni, zaslužuju posebnu pažnju:

— velika usitnjenosti radnih organizacija u drvnj industriji, odnosno veoma nizak stepen zajedništva u rješavanju brojnih problema tekućeg poslovanja, a posebno problema razvoja;

— suviše velika i dugotrajna orijentacija na izgradnju i rekonstrukciju primarnih kapaciteta prerade drveta, uz nedovoljnu pažnju prema suptilnijim problemima razvoja kapaciteta i finalne prerade drveta.

Šumsko-privredni kompleks u cjelini je pod jakim uticajem lokalnih — partikularističkih interesa, što je donekle i razumljivo u uslovima postojećeg društveno-ekonomskog sistema, naročito u situaciji kada radne organizacije ovog privrednog kompleksa predstavljaju jedine ili glavne nosioce razvoja u jednom broju nerazvijenih komuna. To je dovelo i do zatvaranja u lokalne okvire, s nastojanjem da se na bazi raspoloživih šumskih sortimenata koje mogu obezbijediti šume na svom području, zasnuje industrijska

prerada. U takvim okolnostima ne klasiraju se šumski sortimenti prema standardima i namjeni niti se usmjeravaju za onu vrstu prerade koja bi obezbijedila maksimalne proizvodne i finansijske efekte, otpaci koji nastaju u šumi i pri preradi na pilanama i u drugim pogonima ne iskorišćavaju se dovoljno i propadaju, primarni proizvodi koriste se veoma malo za dalju preradu, i sl. Mada se redovno radi program razvoja na nivou SOUR-a, on je više program izrazito lokalnih interesa i želja nego program koji bi se zasnivao na racionalnoj preradi raspoložive sirovine za preradu u najvrednije proizvode, za što bi bilo potrebno angažovati daleko veći broj radnika. Zato što je malo zajedničkog rješavanja aktuelnih problema organizacione, tehnološke, komercijalne, finansijske, kadrovske i dr. prirode, normalno je što su i rezultati (kako u fizičkom obimu i strukturi proizvodnje, tako i u poslovnim rezultatima) mnogo nepovoljniji nego što bi to inače bilo moguće.

Glavna preokupacija u razvoju kapaciteta prerade u Crnoj Gori u proteklom periodu, kako je već istaknuto, bila je formiranje primarnih kapaciteta prerade, koju nije pratila dovoljna angažovanost na stvaranju preduslova za razvoj finalne prerade. Na bazi primarnih proizvoda industrije drveta — rezane građe četinara i lišćara, raznih vrsta ploča od drveta i plemenitih furnira, mogla se razviti mnogo veća finalna prerada drveta. Međutim, takva proizvodnja zahtijeva veće stručno angažovanje, naročito na pripremi i komercijalizaciji, kao i suptilnije vođenje procesa proizvodnje. Zahtjevi sve probirljivijih kupaca raznih finalnih proizvoda, zbog sve veće konkurencije na domaćem i inostranom tržištu, iziskuju temeljitiju pripremu proizvodnje, sopstvenu službu projektovanja i oblikovanja, stručniju radnu snagu, sposobne komercijaliste i dr. Takvi zahtjevi mogu se ostvariti jedino većim zajedničkim djelovanjem svih udruženih drvoprerađivača na našem i širem području.

Proizvodne su mogućnosti u dijelu privrede koji čini djelatnost šumarstva i industrije drveta, ocjenjuje se, izuzetno velike i značajne. Taj značaj utoliko je veći što se privređivanje u ovim oblastima zasniva najvećim dijelom na domaćim sirovinama, što je ova djelatnost već dugo prisutna u mnogim užim regionima u Republici, naročito u manje razvijenim i što proizvodi ovog privrednog kompleksa predstavljaju glavnu izvoznu robu sa našeg područja. Analize pokazuju da se proizvodne mogućnosti u ovim djelatnostima nedovoljno iskorišćavaju i da bi dostizanje proizvodnih rezultata kakvi su postižu prosječno u našoj zemlji (da i ne govorimo o pojedinim republikama koje ostvaruju natprosječne rezultate) značilo veliki napredak. Da se to ne ostvari, smatramo da nema suštinskih razloga, jer osnovni proizvodni faktori za postizanje takvih efekata postoje. Postoji kvalitetna sirovinaska osnova, izgrađeni su i modernizovani mnogi prerađivački objekti i postoji

kvalifikovana radna snaga koja može dostići proizvodne rezultate drugih područja u našoj zemlji. Posebno postojeća i moguća proizvodnja raznih primarnih i polufinalnih proizvoda industrije drveta pružaju velike mogućnosti za dalji razvoj finalne prerade drveta. Razvoj te proizvodnje mora se većim dijelom naslanjati na izvoz, a manjim na zadovoljavanje potreba domaćeg tržišta. Znači, mora se napraviti veliki zaokret ka kvalitetnijem privređivanju u ovoj grani djelatnosti ako se žele ostvariti iole bolji proizvodni i poslovni rezultati. Prije svega, mora se prevazići sadašnje nepovoljno stanje u pogledu stepena finalizacije industrije drveta u odnosu na druge regione u našoj zemlji. Takav zaokret nije lak, pogotovo ne za relativno kratak period, ali je moguć uz svestrano angažovanje svih raspoloživih snaga. Naime, ako se želi realizovati mogući razvoj u ovoj već tradicionalnoj djelatnosti u Republici, naročito u njenom privredno nerazvijenom dijelu, i na taj način doprinijeti dinamici razvoja i prerade drveta i ovih regiona, tada bi šumsko-privredni kompleks morao dobiti neophodan prioritet u tretmanu i rješavanju brojnih problema koji prate njegov dinamičniji razvoj. Takvi zahtjevi ističu se iz ubjedenja da je u djelatnosti šumarstva i prerade drveta bilo, i da još uvijek ima, kao u malo kojoj drugoj privrednoj grani u našoj republici, bez obzira na konstatovano relativno visoko učešće u strukturi privrede, mnoštvo mogućnosti, koje nijesu dovoljno i blagovremeno iskorišćavane.

Put za dinamičniji razvoj čitavog šumsko-privrednog kompleksa u našoj republici mi vidimo u čvršćem samoupravnom interesnom udruživanju radnih organizacija šumarstva i industrije drveta na zajedničkim programima u okviru SOUR-a, što bi imalo poseban značaj u sadašnjoj situaciji, kada, s jedne strane, orijentacija na izvoz i na sopstvene snage postaje imperativ i kada je, s druge strane, ovaj privredni kompleks jedan od rijetkih sektora privrede u kojemu razvoj i povećavanje proizvodnje nijesu u tolikoj zavisnosti od uvoznih komponenata.

Stanje i rezultati koji se ostvaruju u šumarstvu i industriji drveta posljedica su kako objektivnih, tako i subjektivnih činilaca, što je već istaknuto. To navodi na potrebu većeg stepena zajedništva i udruživanja radi povećanja svog i ukupnog dohotka, što mora postati osnovni motiv za bolji rad, uspješnije poslovanje i razvoj. Veći stepen zajedništva, odnosno udruživanja na zajedničkim proizvodnim programima, podrazumijeva:

— vođenje zajedničke i koordinirane politike plasmana, naročito izvoza;

— usklađivanje i zajedničko planiranje razvoja, prije svega proizvoda namijenjenih za izvoz;

— usklađivanje međusobnih odnosa radi bolje snabdjevenosti i uspostavljanja dohodovnih odnosa na proizvodnim programima;

— koordiniranje i zajedničko obavljanje pojedinih poslovnih djelatnosti u oblasti marketinga, tehničkog i tehnološkog razvoja i finansiranja;

— povezivanje i udruživanje na zajedničkim proizvodnim programima u proizvodnim zajednicama;

— zajedničko o koordinirano predlaganje mjera i instrumenata privrednog sistema i ekonomske politike, kao i zajedničko prilagođavanje tim mjerama.

Dosadašnja praksa iz rada SOUR-a ŠIK »Crna Gora«, po našoj ocjeni, nije obezbijedila stepen zajedništva nužan za ostvarivanje proizvodnih mogućnosti u ovom sektoru privrede. Zato je potrebno pristupiti osposobljavanju neophodnih službi koje bi bile u stanju da, zavisno od zahtjeva tržišta, programiraju i razrađuju zajedničke proizvodne programe, da usklađuju zajedničku proizvodnju, njen plasman i finansiranje. Ukoliko se SOUR što prije ne osposobi za neophodno zajedništvo koje bi obezbjeđivalo maksimalno iskorišćavanje raspoloživih mogućnosti šumsko-privrednog kompleksa u našoj republici, trebalo bi razmišljati o uključivanju u zajedničke programe sa već organizovanim poslovnim zajednicama u drugim područjima naše zemlje koje postižu mnogo povoljnije proizvodne, izvozne i uopšte poslovne rezultate.

Samo većom poslovnom povezanošću, odnosno integrisanošću (kako u okviru naše društveno-političke zajednice, tako i šire) raspoloživih proizvodnih snaga, na samoupravnim osnovama, ovaj privredni kompleks moći će da odgovori zahtjevima i strategijskim zadacima Dugoročnog programa ekonomske stabilizacije: povećanju proizvodnje putem poboljšanja efikasnosti poslovanja kroz racionalnije iskorišćavanje raspoloživog prirodnog resursa — drveta i povećanja opšte produktivnosti, zatim povećanju izvoza finalnih proizvoda od drveta i drugih domaćih sirovina i materijala.